

УДК 373.2.011.3-51
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-42>

Оксана ДОМАНЮК,
orcid.org/0000-0002-9955-4999

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка
(Кременець, Тернопільська область, Україна) domanukoksana@gmail.com*

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті обґрунтовано актуальність удосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з огляду на Стандарт вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Акцентовано увагу на значущості впровадження особистісно орієнтованого підходу в освітній процес закладів вищої освіти. Проаналізовано погляди вітчизняних фахівців на означену проблему, зокрема І. Беха, І. Зязюна, Н. Кічук, В. Кременя, О. Савченко, О. Сухомлинської. Особлива увага зосереджена на психолого-педагогічних аспектах фахового становлення майбутнього вихователя, розкритих у працях Г. Беленької, Н. Гавриш, Л. Зданевич, О. Кононко, І. Онищук, Т. Танько.

Підкреслено, що вихователі закладу дошкільної освіти необхідно володіти не лише інтегральною, загальними, фаховими компетентностями, але й певними особистісними рисами та моральними цінностями, оскільки ефективність формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку залежить від готовності майбутнього вихователя здійснювати педагогічно виважений вплив на зростаючу особистість, його гуманних світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості.

У статті представлено результати дослідження готовності майбутніх вихователів до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку за допомогою комплексу діагностичних методик. Експериментально-дослідна робота дала змогу визначити чотири рівні досліджуваного феномена, такі як високосформований, достатній, суперечливий, початковий. Наведено їх змістовну характеристику та кількісні показники.

Зроблено висновок, що проведений констатувальний етап дослідження не лише підтвердив значущість проблеми формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, але й дав змогу охарактеризувати рівні готовності майбутніх вихователів до формування зазначеної якості в старших дошкільників. Результати експерименту зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до змісту та методів професійної підготовки майбутніх вихователів.

Ключові слова: *особистісно орієнтований підхід, підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти, вихователі закладів дошкільної освіти, готовність до професійної діяльності, доброзичливість дітей старшого дошкільного віку.*

Oksana DOMANIUK,
orcid.org/0000-0002-9955-4999
Candidate of Pedagogical Sciences,

*Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Preschool and Primary Education
Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets
(Kremenets, Ternopil region, Ukraine) domanukoksana@gmail.com*

READINESS OF FUTURE EDUCATORS TO THE DEVELOPMENT OF BENEVOLENCE IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

The relevance of improving the training of future educators in preschool education is substantiated in the article, based on the Standard of Higher Education of Ukraine at the first (bachelor's) level of specialty 012 "Preschool Education". Emphasis is placed on the importance of person-oriented approach implementation to the educational process of higher educational institutions. The views of domestic experts on this problem such as I. Bekh, I. Ziazun, N. Kichuk, V. Kremen, O. Savchenko, O. Sukhomlynska are presented. Particular attention is paid to the psychological and pedagogical aspects of the professional development of the future educator. It is revealed in the works of H. Bielienka, A. Bohush, N. Havrysh, L. Zdanievich, O. Kononko, I. Onyshchuk, T. Tanko and others.

It is emphasized that the educator of a preschool institution must have not only integral, general, professional competencies, but also certain personal traits and moral values. As the effectiveness of the benevolence development in senior preschool-aged children depends on the willingness of the future educator to make a pedagogically balanced impact on the growing personality, his humane worldview beliefs, creativity abilities, professional flexibility.

The article presents the study results of the future educators' readiness to the development of benevolence in children of senior preschool age using a set of diagnostic techniques. Experimental and research work allowed determining four levels of the studied phenomenon: highly developed, sufficient, contradictory and initial levels. Their content characteristics and quantitative indicators are given.

It is concluded that the statement stage of the study not only confirmed the importance of the issue of the benevolence development in children of senior preschool age, but also allowed to characterize the levels of future educators' readiness to development this quality in senior preschoolers. The results of the experiment predetermine necessity to search for new approaches in the content and methods in professional training of future educators.

Key words: *person-oriented approach, training of future preschool educators, educators of preschool educational institutions, readiness for professional activity, benevolence of senior preschool-aged children.*

Постановка проблеми. Особистісно орієнтована освітня парадигма є дієвим засобом формування такого типу особистості, для якої характерні почуття людської гідності, бажання служити людям, посилена увага до чужого горя, душевна щедрість, порядність, чесність, вдячність, справедливість, миролюбство, потреба добротності. Означена модель освіти повинна допомогти розкрити й розвинути індивідуальність кожної дитини на основі становлення фундаменту її особистісної культури. Особлива увага при цьому приділяється особистому (суб'єктному) досвіду дитини, що слугує для педагога предметом пильного й бережного вивчення та виступає необхідною опорою в освітній роботі (Бех, 2008).

У Державному стандарті дошкільної освіти зазначено, що основною цінністю дошкільної освіти є визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

Звернемо увагу на те, що деякі фахівці (Г. Беленька, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, В. Ляпунова, І. Онищук) акцентують увагу на залежності ефективності освітнього процесу в закладі дошкільної освіти від якості підготовки нової генерації педагогічних кадрів дошкільної ланки, адже вихователь – це значущий дорослий, особистість, від якої залежить не лише організація освітнього процесу, але й певною мірою розвиток особистісних цінностей, моральних переконань, набуття життєвого соціального досвіду, навичок міжособистісних взаємин (Беленька, 2011; Ляпунова, 2017; Онищук, 2019).

Стандарт вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» передбачає формування низки компетентностей випускника, а саме інтегральної, загальної (серед них у контексті власного дослідження ми виокремлюємо КЗ-6 «Здатність до міжособистісної взаємодії») та спеціальних (фахових) (КС-2 «Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості

(довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага»; КС-6 «Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку навичок свідомого дотримання суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки»; КС-16 «Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку толерантного ставлення та поваги до інших, попередження та протидії булінгу») (Стандарт вищої освіти України, 2019). З огляду на вищезазначене виникає необхідність удосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до реалізації завдань морального зростання вихованців, зокрема створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей, серед яких виокремлюємо доброзичливість.

Аналіз досліджень. Проблема професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розглядається фахівцями в контексті вимог нової освітньої парадигми. Так, проблема загальної професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом значної кількості сучасних досліджень (К. Ангеловські, В. Андрущенко, В. Безпалько, І. Бех, І. Зязюн, Н. Кічук, В. Кремень, В. Кузь, Р. Пріма, О. Савченко, А. Столяр, О. Сухомлинська).

Психолого-педагогічні аспекти фахового становлення майбутнього вихователя в умовах закладів вищої освіти розкривають Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, З. Борисова, Н. Гавриш, О. Гомонюк, І. Дичківська, Л. Зданевич, Л. Загородня, Н. Денисенко, Є. Карпова, О. Кононко, Ю. Косенко, К. Крутій, Н. Лисенко, М. Машовець, С. Нечай, М. Олійник, І. Онищук, З. Плохій, О. Семенов, Г. Сухорукова, Т. Танько.

У контексті означеної проблеми важливими є дослідження А. Курчатової (підготовка майбутніх вихователів до виховання шанобливого ставлення до батька в дітей старшого дошкільного віку), Л. Лохвицької (фахова підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до морального виховання дітей) (Лохвицька, 2012), В. Ляпунової (професійна підготовка майбутніх

вихователів до формування толерантності дітей) (Ляпунова, 2017), Т. Поніманської (підготовка студентів до гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку) (Поніманська, 2013).

Мета статті. Водночас аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу дійти висновку, що питання підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку залишається малодослідженим. Таким чином, вищенаведене об'єктивує необхідність висвітлення означеної проблеми, що є метою статті.

Виклад основного матеріалу. На думку науковців (І. Бех, Г. Беленька, Т. Поніманська), педагогу закладу дошкільної освіти необхідно спрямовувати зусилля на пошук ефективних шляхів, засобів, форм та методів формування взаємин, які впливають на розвиток суспільно значущих властивостей особистості дитини та вирізняють її поведінку серед дорослих та однолітків, оскільки педагог із позитивною «Я-концепцією» не лише репрезентує дітям приклад оптимістичного світосприйняття, але й спроможний приймати виважені професійні рішення, знаходити адекватні способи поведінки, виявляти дієву турботу та увагу про зростаючу особистість (Бех, 2008). Таким чином, вихователю закладу дошкільної освіти необхідно володіти не лише фаховими компетентностями, але й певними особистісними рисами та ціннісними орієнтаціями.

Особистісно орієнтована модель освіти висуває до вихователя високі вимоги щодо його особистісного розвитку, комунікативних умінь і навичок. За Т. Поніманською, педагог має володіти певними особистісними якостями, такими як співпраця з дитиною на основі гуманізму, розвитку дитячої особистості; вміння виявляти і зважати на інтереси дітей, їхнє право на емоційну й моральну підтримку, повагу, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, вміння забезпечувати психологічний комфорт і своєчасний розвиток особистості (Поніманська, 2013: 130).

Для повноцінного розвитку зростаючої особистості важливою умовою є її позитивне, доброзичливе ставлення до себе, відчуття цінності свого «Я», віра у власні сили й можливості, що підтверджується відповідним ставленням дорослих, їх прийняттям. До цього, за висновками Т. Поніманської, здатний не кожен вихователь, а лише той, який відповідно ставиться до самого себе (Поніманська, 2013: 6).

У професійному становленні майбутнього педагога увагу необхідно акцентувати на його власному особистісному зростанні, головною

складовою частиною якого є моральність. Вагомість зазначеного насамперед стосується підготовки фахівців дошкільного профілю, які першими після батьків ознайомлюють дітей із людськими цінностями, привчають дотримуватися встановлених правил поведінки в соціумі, реалізуючи завдання морального виховання (Бех, 2008: 406).

У дослідженні психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до морального виховання дітей Л. Лохвицька наводить такі основні положення: формування моральних якостей дітей дошкільного віку мають здійснювати морально досконалі особистості, що забезпечує система вищої педагогічної освіти; педагогічна діяльність із морального виховання дошкільників має безпосередній зв'язок з особистісними проявами фахівця, рівнем його професійної компетенції та власним моральним потенціалом (Лохвицька, 2012: 72).

З огляду на зазначене ефективність формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку залежить від готовності майбутнього вихователя здійснювати педагогічно виважений вплив на зростаючу особистість, його гуманних світоглядних позицій, переконань, творчих здібностей, професійної гнучкості. Отже, постає необхідність розглянути питання підготовки та готовності майбутніх вихователів до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку. Вибіркову сукупність склали 362 студенти 2–4 курсів, які навчаються за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» в різних закладах вищої освіти України.

Діагностика готовності майбутніх вихователів до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку здійснювалася за допомогою комплексу таких методик, як авторське анкетування студентів на тему «Що таке доброзичливість?», проєктивна методика незавершених речень, методика «Мотивація навчання» (Т. Льїна), модифікований тест вивчення мотивації саморозвитку доброзичливості у професійній діяльності К. Замфіра (у модифікації А. Реана), тест «Рефлексія на саморозвиток доброзичливості» (Л. Бережної), діагностика типових способів поведінки в конфліктних ситуаціях (тест К. Томаса), методика В. Синявського, О. Федоришин, індивідуальне анкетування викладачів «Діагностика готовності майбутніх вихователів до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку».

Проведена експериментально-дослідна робота за когнітивним, особистісно-мотиваційним,

діяльнішим компонентами та їх співвідношення між собою сприяли визначенню чотирьох рівнів готовності майбутніх вихователів до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, а саме високосформованого, достатнього, суперечливого, початкового (рис. 1).

До першого рівня готовності майбутніх вихователів до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, який було визначено як високосформований, умовно віднесено студентів, яким притаманні глибоке усвідомлення сутності категорії «доброзичливість», знання про неї як інтегративну якість особистості, а саме її внутрішні мотиви та зовнішні прояви (посмішка, відкритий погляд тощо), характер спілкування (толерантність, комунікативність, шанобливість, ввічливість). Такі студенти розуміють і можуть чітко й правильно пояснити понятійно-термінологічний зміст означеного явища, правильно ідентифікують та диференціюють доброзичливість, її ознаки та способи прояву, обґрунтовуючи свою думку.

У студентів цієї групи проявляються оптимальна професійно-педагогічна мотивація й ціннісне ставлення до досліджуваної моральної якості, а також яскраво виражене прагнення стати доброзичливим педагогом; розвинуті стійкі ціннісні орієнтації та є високий рівень професійних здібностей, що сприяють вихованню доброзичливості в старших дошкільників (гуманність, душевність, емпатія, толерантність, шанобливість тощо). У майбутніх вихователів, віднесених до цієї категорії, завжди емоційно-позитивне став-

лення до дітей, орієнтованість на емпатійно-особистісну взаємодію з ними, виражена потреба в особистісному та професійному вдосконаленні. Такі студенти систематично й ґрунтовно проводять самоспостереження й самоаналіз власної ролі у формуванні доброзичливості в старших дошкільників.

У майбутніх вихователів, умовно віднесених до означеного вище рівня, сформовані професійні вміння та навички організації доброзичливих взаємин, високий рівень володіння методикою формування доброзичливості на засадах особистісно орієнтованого підходу. Вони творчо та креативно проєктують роботу щодо формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, застосовують різноманітні, зокрема інноваційні, форми, методи та засоби роботи, вміють аналізувати вчинки та поведінку дітей і здійснювати корегування виявлених відхилень, знаходити оптимальні рішення педагогічного впливу на дитину, що стимулюють вияв доброзичливості. Кількісний склад групи становив 13,3% (48 осіб).

До достатнього рівня належать студенти, яким притаманні відносно повне, чітке усвідомлення сутності категорії «доброзичливість», знання про неї як інтегративну якість особистості. Вони розуміють і можуть переконливо пояснити понятійно-термінологічний зміст означеного явища, правильно ідентифікують і диференціюють доброзичливість, її ознаки та способи прояву, частково обґрунтовуючи власну думку. У цих студентів не лише спостерігається достатня професійно-педагогічна мотивація, але й проявляється

Рис. 1. Рівні сформованості готовності майбутніх вихователів до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку (за всіма компонентами) (констатувальний етап)

ціннісне ставлення до досліджуваної моральної якості, наявне прагнення стати доброзичливим педагогом, розвинуті ціннісні орієнтації та достатній рівень професійних здібностей, що сприяють вихованню доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку. У майбутніх вихователів означеної категорії зазвичай емоційно-позитивне ставлення до дітей та зорієнтованість на емпатійно-особистісну взаємодію з ними, ситуативна потреба в особистісному та професійному вдосконаленні.

Студенти, які виявили достатній рівень, демонструють переконливі професійні вміння та навички організації доброзичливих взаємин, середній рівень володіння методикою формування доброзичливості на засадах особистісно орієнтованого підходу. Майбутні педагоги вдало проєктують роботу щодо формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, застосовують репродуктивні форми, методи й засоби роботи. Здебільшого вони знаходять оптимальні рішення педагогічного впливу на дитину, що стимулюють вияв доброзичливості. Кількісний склад групи становить 37,3% реципієнтів (135 осіб).

Студенти, віднесені до суперечливого рівня готовності щодо формування досліджуваного феномена, демонструють задовільне усвідомлення сутності категорії «доброзичливість», поверхові знання про означену дефініцію як інтегративну якість особистості, спроможні пояснити понятійно-термінологічний зміст доброзичливості, однак допускають неточності в її ідентифікації та диференціації, знають декілька ознак і способів прояву.

Слід зазначити, що, незважаючи на заявлені під час анкетування знання, в майбутніх вихователів не розвинений особистісно-мотиваційний компонент досліджуваного феномена. У них спостерігається нестала професійно-педагогічна мотивація, а ціннісне ставлення до означеної моральної якості виявляється ситуативно. Прагнення стати доброзичливим педагогом у них рідко проявляється, як і потреба в особистісному та професійному вдосконаленні, вони, ймовірно, є декларованими, ніж постійною внутрішньою потребою. У студентів цієї категорії слабо розвинені ціннісні орієнтації, вони байдужі до дітей та не орієнтуються на емпатійно-особистісну взаємодію з ними, рідко здійснюють самоспостереження й самоаналіз своєї ролі у формуванні доброзичливості старших дошкільників, хоча й вважають педагога прикладом для наслідування.

Студенти, які демонструють суперечливий рівень, проявляють часткову сформованість про-

фесійних умінь та навичок організації доброзичливих взаємин і володіння методикою формування доброзичливості на засадах особистісно орієнтованого підходу. Майбутні вихователі проєктують роботу щодо формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, застосовуючи 3–4 однотипні форми, методи й засоби роботи. У певних ситуаціях вони можуть знаходити оптимальні рішення педагогічного впливу на дитину, що стимулюють вияв доброзичливості. Кількісний склад групи становив 33,1% опитаних (120 осіб).

Початковий рівень готовності до формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку констатовано в студентів, яким притаманне зародкове усвідомлення сутності категорії «доброзичливість», елементарні знання про неї як інтегративну якість особистості, а саме її внутрішні мотиви та зовнішні прояви, характер спілкування. У них відсутнє розуміння понятійно-термінологічного змісту означеного явища.

Студенти, віднесені до цієї категорії, пасивні й безініціативні, у них відсутні професійно-педагогічна мотивація та ціннісне ставлення до означеної моральної якості. Крім того, в них не сформовані ціннісні орієнтації, відзначається низький рівень професійних здібностей, які сприяють вихованню доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку. Майбутні вихователі негативно ставляться до дітей та не орієнтуються на емпатійно-особистісну взаємодію з ними. Вони байдужі до здійснення самоспостереження й самоаналізу власної ролі у формуванні доброзичливості старших дошкільників.

Представленій категорії студентів притаманні елементарні професійні вміння та навички організації доброзичливих взаємин на засадах особистісно орієнтованого підходу. Вони не здатні спроєкувати роботу щодо формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, не вміють аналізувати їх вчинки та поведінку, корегувати виявлені відхилення, а також знаходити оптимальні рішення педагогічного впливу на дитину, що стимулюють вияв доброзичливості. Кількісний склад групи становить 16,3% майбутніх вихователів (59 осіб).

Висновки. Таким чином, проведений констатувальний етап дослідження не лише підтвердив значущість проблеми формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, але й дав змогу охарактеризувати рівні готовності майбутніх вихователів до формування зазначеної якості в старших дошкільників (високосформований, достатній, суперечливий, початковий). Результати експерименту зумовлюють необхідність

пошуку нових підходів до змісту та методів професійної підготовки студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

У ході опитування отримано вагомий емпіричний матеріал, який дав змогу визначити основні

тенденції готовності студентів до такого напрямку роботи, як формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку, а також окреслити необхідні шляхи та напрями організації формувального експерименту з ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf (дата звернення: 08.02.2021).
2. Бех І. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
3. Беленька Г. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. Київ : Університет, 2011. 320 с.
4. Лохвицька Л. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до процесу морального виховання дітей. *Рідна школа*. 2012. № 11 (995). Листопад. С. 70–74.
5. Ляпунова В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до формування толерантності дітей у дошкільних навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04, 13.00.08 ; Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького. Мелітополь, 2017. 441 с.
6. Онищук І. Розвиток особистості майбутнього вихователя ЗДО в концепції інноваційного функціонування системи вищої освіти. *Інноватика у вихованні*. 2019. С. 200–206.
7. Поніманська Т. Підготовка педагога до виховання дітей старшого дошкільного віку в світлі гуманістичної парадигми. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 4. С. 58–64.
8. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 «Дошкільна освіта» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 листопада 2019 р. № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf> (дата звернення: 08.02.2021).

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The basic component of preschool education]. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 12.01.21 № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
2. Bekh I. Vykhovannia osobystosti: pidruchnyk [Personality education: a textbook]. Kyiv: Lybid, 2008. 848 s [in Ukrainian].
3. Bieliienka H. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vykhovatel'ia doshkilnoho navchalnoho zakladu: monohrafiia [Formation of professional competence of a modern educator of a preschool educational institution: monograph]. K.: Universytet, 2011. 320 s [in Ukrainian].
4. Lohvytska L. Psykholoho-pedahohichna pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity do protsesu moralnoho vykhovannia ditei [Psychological and pedagogical training of future specialists in preschool education for the process of moral education of children]. *Native school*. 2012. № 11 (995) November. S. 70–74 [in Ukrainian].
5. Liapunova V. Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh vykhovateliv do formuvannia tolerantnosti ditei u doshkilnykh navchalnykh zakladakh. [Theoretical and methodological principles of professional training of future educators for the formation of children's tolerance in preschool educational institutions]. Melitopol, 2017. 441 s [in Ukrainian].
6. Onyshchuk I. Rozvytok osobystosti maibutnoho vykhovatel'ia ZDO v kontseptsii innovatsiinoho funktsionuvannia systemy vyshchoi osvity [Development of the personality of the future educator of PEI in the concept of innovative functioning of the higher education system]. *Innovation in education*, 2019. S. 200–206 [in Ukrainian].
7. Ponimanska T. Pidhotovka pedahoha do vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku v svitli humanistychnoi paradyhmy [Preparing a teacher for the release of older preschool children in the light of the humanistic paradigm]. *Scientific Bulletin of Donbass*. 2013. № 4. S. 58–64 [in Ukrainian].
8. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 01 "Osvita/Pedahohika", spetsialnist 012 "Doshkilna osvita" [Standard higher education of Ukraine: first (bachelor's) level, branch of science 01 "Education/Pedagogy", specialist 012 "Preschool education". URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf> [in Ukrainian].